

Ernest Ružič

ÉRD*

Nekajkrat sem zaokrožil nad Donavo, ki je prepolavljala polja v smeri proti Tisi. Nekoliko bolj strmo sem se dvignil nad reko, ki se je pretakala iz severa proti jugu in naprej proti vzhodu.

Szeréna me je ob rahlem drgetu helikopterja, kot da se stroj upira ukazu po višini, pogledala z velikimi, svetlomodrimi ali sinjeplavimi očmi plavice, v katerih sem bral: *Pripelji naju na varno!*

Helikopter sem usmeril proti pšeničnim širjavam in na višino natančno sto metrov. Zdaj je bila v Szeréninem pogledu hvaležnost, s katero je sprejela dejanje.

– Veselilo me bo, če kdaj poletiva brez strahu v očeh in drgeta glasu. Zanimivo je med žetvijo, še bolj pa po tem, ko je slama zvaljana v velike zvitke. Pogled na slamnate valje me navdaja s posebnimi občutki. Zaznavam tudi poseben vonj, ki prihaja s požetih polj, s svežega strnišča, le dovolj nizko se moram spustiti.

– Za vse, kar naštevaš, verjetno ne bo časa, kajti ravno ta mesec imam dosti dela, ker so kolegice na dopustu. Rada bi katerega izmed poletov izrabila za posnetke z zraka, denimo žetev z večjim številom kombajnov ali pogled na zvitke slame.

Brez težav, kot da sva že lahko sproščena v helikopterju, sva pristala blizu šup, pri kmetijskih strojih in se odpeljala proti upravni zgradbi: – Kam želiš po napornem poletu?

– Ali ni prezguljeno, če ponovim, da je vse enkrat prvič. Ne boš verjel, s kakšnimi predsodki sem se odpravila na ladjo, s katero so naju s snemalko poslali na Dunaj. Urednik je naročil, da morava prinesiti čimveč slik z obale in na Dunaju posneti turistične znamenitosti s poudarkom na lepotah, ki jih vidijo potniki. Kolegica je ugotovila, da bodo posnetki s krova za spoznanje

* Odlomek iz romana ÉRD, ki bo izšel proti koncu leta v sodelovanju soboške založbe FRANC – FRANC in Zvezo Slovencev v Monostru na Madžarskem, del naklade bo namenjen »Knjižnemu daru 1999« za porabske Slovence.)

nejasni, ker ladja zaradi motorjev drhti, tresenje se prenaša na stojalo in na kamero.

– Kaj je nevarnega pri plovbi z rečno ladjo, ne vem, razumel bi, če bi te poslali okoli sveta.

– Res ni bilo, le da nevarnosti ne moreš natančno napovedati, in zaradi nepredvidljivosti me je preganjal strah. Voda v Donavi je redko čista, takrat je bila ogabno umazana. Bala sem se prvič, kajti naslednjič sem se sama odločila za plovbo proti Dunaju, zato ne razumem, zakaj ne organizira katera naših agencij turističnega potovanja do Črnega morja.

– Tega tudi jaz ne razumem, razmišljal nisem o potovanju proti Črnemu morju, ta hip sem dobil idejo, da naju za kateri konec tedna povabim na Dunaj.

– Ne načrtuješ preveč potovanj? Dogovarjala sva se za polet s helikopterjem, nekako čutim, da želiš, naj grem v Slovenijo.

Med pogovorom sva se pripeljala do lokala, kjer sva bila pred nedavnim. Nisem vprašal, če ji ustreza, ampak sem postavil avto na parkirnem prostoru.

– Nisi me vprašal, če imam boljšo idejo, zato naj bo. Za naslednjič, če bo seveda priložnost, se lahko odpeljeva v okolico, kjer poznam čudovit lokal, s še lepšim vrtom pod visokimi, široko razvejanimi kostanji.

– Vstopi, greva tja!

* * *

Že dolgo nisem videl tako prijetnega gostišča kot ta, v katerega me je pripeljala Szeréna.

– Zakaj so nekatera okolja tako neprijazna in me spominjajo na povojne jugoslovanske filme, ki sem jih gledal med študijem v Ljubljani, druga tako prijazna, da kar izžarevajo toplino?

Stregel je mlad natakár s specifično govorico, ki sem jo slišal nekaj deset kilometrov vstran. Pivo je bilo, kot sem želel, in tudi kozarec vina, ki si je je naročila Szeréna, je bil zunaj orošen.

– Zakaj nisva ostala na vrtu?

– Da vidiš notranjost, za katero sem prepričana, da ti mora biti všeč.

Razmišljam, kako pogovor speljati k nekoliko zahtevnejši temi ali k nama, toda ideje nimam, noče se mi zaiskriti. Szeréna kot da sluti:

– Če misliš, da se dolgočasim zaradi pogovora na površju, se motiš. Ta večer ni za resen pogovor, ker sem doživela preveč, da bi želela temo, resnejšo od sproščenega klepeta ob kozarcu dobrega vina.

– Te je kdaj zaneslo na Hortobágyisko puszto, si hodila po njenih prostranstvih?

– O njej sem brala, po njej se še nisem sprehodila, me pa že dolgo mika. Zdaj bi morala reči, kaj če bi se kdaj odpeljala proti Debrecenu in se brezciljno predala ravnici, vendar imava za zdaj dovolj načrtov.

– Szeréna, kam te odpeljem?

Peljeva se proti Érdü. Brez vprašanja, kje je doma, zavijem po obrobju na drugo stran mesta in ustavim pred novejšo, srednjeveliko družinsko hišo. Na moje razočaranje ni doma nikogar. Presencča me opremljenost prostorov, kot da sem v vzorno urejeni hiši, ki ni namenjena stanovalcem, ampak obiskovalcem, za ogleda.

Szeréno moje presenečenje zabava:

– Da se ne boš ukvarjal z vprašanjem, zakaj imamo tako urejeno hišo, naj povem, da sta mama in oče arhitekta, oče dela v projektivnem biroju, mama ureja revijo *Lakáskultura*, ki si jo morda že videl ali slišal reklamo po radiu.

– Pomislil sem na nekaj podobnega, kar si mi rekla o starših. To se mi je zdelo že zunaj, in če bi me vprašala, bi tedaj na prvo mesto postavil, da je nekdo kipar, na drugo, da je arhitekt.

– A veš, da se ne bi zmotil, brat je kipar, ki je nor, poudarjam čisto nor na klesanje kamna. Lahko mu ponujaš druge materiale, denimo les zaradi topline oblikovanja ali tradicionalno keramiko, on te zgolj pogleda, kot da mu pripoveduješ o temni strani lune in odide v svoj atelje pod zemljo; v klet brez oken, kamor ima dnevno svetlobo speljano skozi nekakšne jaške z ogledali, ki prenašajo dan v njegovo *delavnico sanj*. Za kaj gre, niti sama ne vem, ker noče niti slišati in pokazati *izum*. Še v atelje smem poredko. Dovolil mi je, da sem šla v kamnolom priti Tokáju, kjer ni našel ničesar, kar bi ga zanimalo. Morda me je skrivnostnost kiparstva navdušila za študij umetnostne zgodovine?

Szeréna me je odpeljala v velik dnevni prostor, v katerem je bilo popolno sozvočje med pohištvom, knjigami, steklenimi vitrinami, slikami, stoli in cvetlicami, vsem. Ničesar ni bilo preveč in nič ni manjkalo, sem bil prepričan, ko sem prostor temeljiteje pogledal, medtem ko je gostiteljica pripravljala pijačo.

Usklajenost med modernim in klasičnim je bila na najvišji ravni, ki sem jo kdaj videl v stanovanju. Ravno pri prepletanju sodobnosti in preteklosti, so delali ljudje največ napak, ali je bilo preveč enega ali drugega, zelo redko se je drugo z drugim dopolnjevalo v harmonično celoto. Pogosta napaka je bila v preveliki koncentraciji različnih predmetov v majhnih prostorih. Zato so delovali zasičeno, navlečeno in ne sproščujoče zračno, kot dnevni prostor, v katerem so me najbolj pritegnile barvne grafike. Kakor da iz temne ploskve žarijo prelomljena, razcepljena debla, fosilne mase neopredeljivih oblik, ki jih je izoblikovala narava prejšnjih stoletij. Ob temni je bila svetla grafika z

violino, vendar ne izrazito, prerisano, ampak ustvarjalno izraženo, zopet enako kot na prejšnji grafiki: neposiljeno, na umetniški ravni, ki je sporočala mnogo več kot marsikatera slika, ki sem jo doslej videl. Sklenil sem, da umetnika, ki se je podpisoval s Š. G., povabimo v umetniško kolonijo.

– Dobre grafike, škoda da je slikar umrl za posledicami prometne nesreče. Mama ga je spoznala na razstavi večjega števila grafikov, ki so prišli na otvoritev v eno pomembnejših budimpeštanskih galerij. Bil je iz Slovenije, ne spomnim se iz katerega mesta ob meji, vem, da je govoril tudi naš jezik.

– Dela so zanimiva, medtem ko nisem prepričan, da dveh slik na zidu pri vratih ne poznam.

– Avtor je akademski slikar Lojze Logar v zrelih letih, čeprav glede na spekter barv ne izražajo let, ampak razgiban mladostni izraz.

– Slikarja, o katerem govoriva, pozna oče, ki pozna še enega slikarja, zdi se mi, da se piše Franc Mesarič. Živi blizu, kjer je ustvarjal grafik Štefan Gallič, vendar ne bi vedela v katerem kraju.

Szeréna je postregla s hladnim brezalkoholnim cocteilom, ki me je poživil, da sem začel pozabljati na črne strani današnjega dne.

– Vem, da recepta v popolnosti ne boš izdala, zanimajo me osnovne sestavine pijače, in koliko je vmes alkoholnih.

Klepset je prekinil telefon. Szeréna je hladno vzela slušalko, a se že pri prvih besedah razveselila klica. Nisem želel poslušati, zato sem stopil na balkon, s katerega je bil pogled na velik vrt z negovano travo, okrasnim grmičevjem, nekaj sadnimi drevesi in visoko živo ograjo. Parcela je bila celo za primestne razmere razkošno velika.

– Mama je klicala s poti, kmalu bo doma, oče mora ostati na večerji z nemškimi ali francoskimi arhitekti, ki so na obisku v biroju. Lepo bi bilo, če počakaš na mamin prihod.

Osvežilna pijača, ki jo je zmešala Szeréna, me je speljala v dobro voljo, zato sem kar naenkrat zaželel, da njene mame ne bi bilo, midva pa bi šla pod tuš ... misli je prekinila gospa, ki je vstopila skozi vrata v temni, lahki obleki.

Zveza s Szeréno je nekaj posebnega zaradi mladosti. S trindvajsetimi leti živi v drugačnem svetu, njene vrstnice so generacija moji hčeri, zato so odmaknjeni od razmišljanja in ravnanja petdesetletnikov, ki jim pripadam. Lahko se sprenevedam, da preživim zaljubljenost s Szeréno, nato se razideva, kot sva se po naključju začela družiti.

Zavedam se, da je trajnost ljubezni postala relativna odtlej, ko sem bil prisiljen Ányi reči grozno krut *zbogom*.

Ánya je delovala razsuto. Po tem sem sklepal, da je v stiskah, o katerih je le deloma pripravljena govoriti, kajti pripovedovala mi je, kako kupuje stanovanje in avto in nima nikogar, ki bi ji pri tem pomagal. Zatrčila je, da sem edini, ki ga želi, da pomagam rešiti zagate, v katerih se je znašla po ločitvi.

Nekje v podtonu, v njenem glasu in zlasti v očeh, sem čutil drugi, resnični del stiske, o katerem ni govorila in ni bil povezan z organizacijskimi problemi. *Ni me zaradi tega poklicala na prvi pomladni dan.*

Nisem mogel verjeti, kako hitro je začela postajati drugačna, kot je bila na prvem vnovičnem srečanju. Prve dni sem z avtomobilom prihajal pred ambulanto in tja sem jo pripeljal po klepetu. Vse je bilo naravno in prijetno, da se je moralo sesuti, ker je začelo mejiti na idealno razmerje, v katerem je bilo vtkanega zelo malo cinizma. Nista minila dva tedna, ko sem jo povabil na osebni, meni važen dogodek. Rekla je, da pristaja, ampak ni prepričana, kako bo s predavanji pri enem izmed predmetov za magisterij. Zagotavljala je, da želi biti z mano in naj ne iščem ozadja, če ne bo mogla, ker bo potem res imela nepreložljive obveznosti. Zelo rad bi ji verjel, vendar jo je *izdal* glas, ki je *govoril* nekaj drugega, kot je bila vsebina besed. Predlagal sem, da pridem domov na pogovor, kar je sprejela. Rotil sem jo, naj ne gre na srečanje z Bálintom!

– Ánya, iskreno, kot človek prosim, ne hodi na srečanje z ljubimcem! Smeje, brez slehernega prepričanja, mi je povedala, da ne gre na zmenek, ampak na predavanje, in me pokliče po telefonu, če lahko pa pride na moj praznik. Nekoliko sem jo zmedel, ko sem ponudil, da pridem teh nekaj kilometrov, jo peljem, kamor bo želela, in zjutraj odpeljem pred fakulteto. Ko mi je povedala, da tako pač ne bo šlo, sem vedel, da laže.

Poznejša druženja in moj delež pri materialnih oziroma organizacijskih zadevah so potekala v *senci cinično prózorne laži*. Najini pogovori niso bili pristni in topli, kot prve dni. Kar naenkrat jo je začelo motiti, če sem rekel, da pridem čakat pred službeno mesto, in tudi pripeljati je nisem smel pred zdravstveni dom.

Potem je prišel usodni večer, ko je bil zid med nama postavljen dokončno in na nezrušljivih temeljih. Imel sem obveznost, ki ni bila preložljiva, zato nisem šel na otvoritev mednarodne kiparske razstave, združene z orgelskim koncertom. Iz Miskolca smo se vrnili prej, kot sem računal, vendar sem bil utrujen, da bi šel na enega pomembnejših, elitnih kulturnih dogodkov v mestu, na katerem so bili zbrani odličniki iz Érda.

Po napornem dnevu sem odšel na brezciljni potep in zašel proti gostilni, ki je imela prijeten vrt. Naključje je hotelo, da so veselo kramljali in se s pivom nacejali prijatelji, s katerimi sem se srečeval pri tenisu. Normalno se mi je zdelo, da se jim pridružim, če me vabijo medse in tudi kozarec temnega piva sem kanil popiti, preden grem v posteljo.

Na vrtu je bilo malo ljudi. Naša družčina je naročala pivo za pivom, zato sem vmes popil nekaj kav. Po enaindvajseti uri, ko sem že nameraval proti domu, ker so se prijatelji očitno nameravali zapiti in o domu niso hoteli slišati, so skozi vrtna vrata prihajali Ánya, tesno ob njej Bálint in Ányini prijateljici.

Ob pogledu name so se ženske zdrznile, medtem ko me Bálint ni poznal. Na izbiro so imeli: ali se usedejo na vrtu ali gredo v gostilno. Odločili so se za notranjost in vsi štirje *šli mimo mene kot gibajoči bronasti kipi*, uliti pred debrecensko filozofsko fakulteto. Prepričan sem, da je bila to ena najtežjih Ányinih poti v življenju. Težji so bili koraki za mamino krsto.

Tisti hip se ni drobil, ampak sesedal moj svet.

Ánya in Bálint sta sedela tako, da me nista videla, ko sem stopil proti njihovi mizi, zagledali ste me prijateljici, ki sta bili na drugi strani. Verjetno sem deloval zgroženo, zato je bil njun pogled prestrašen. Obrnil sem se in šel ven, se med vrati premislil in vrnil, ker sem se moral prepričati, da Ánya vidi, da sem v lokalu. Ko sem drugič šel proti njihovi mizi, se je spontano ozrla in tedaj se je v *najinih očeh svet razbil in padel v kozmos*. Videl in vedel sem, da je *najina zgodba* dokončno preteklost, le povedati moram in se zahvaliti za vse, kar je bilo med nama.

Med kolege na vrtu sem se vrnil, ne da bi opazili, da me ni bilo, in naročili smo nov krog pijače.

Proti domu nisem čutil skoraj ničesar, nisem bil jezen, ne užaljen in ne prizadet. Zdelo se mi je, da hodim po sintetičnem prostoru, ki se me z ničemer ne dotika, zato ga ne morem zaznati z nobenim čutom. Sam sebi nisem verjel, da je to mogoče, da lahko tako stoično sprejemam dejstvo o Ányini vrnitvi k ljubimcu.

Srečanje z Ányo in Bálintom je začelo *delovati* proti jutru, ko sem po gledanju vseh televizijskih programov zaspal. Doživel sem šok, kot da bi me možganska kap ali nekaj podobnega, česar doslej nisem poznal. Če te noči ne bi doživljal in moral preživeti sam v hiši, ne bi verjel, da lahko človek prestopi in prestane pritisk, ki sem mu bil izpostavljen.

Imel sem občutek, da se mi krči koža na glavi in hoče oči izsrkati iz jamic. Prvič sem občutil, da lahko tako zelo boli nekaj, kar ni povzročilo fizične rane ali ran. Iskal sem svetilko ob nočni omarici, ker sem dobil občutek, da se mi je zaradi bolečine popačil obraz in da sem spremenil videz. Svetilke sicer nisem prižgal, ker sem jo prej zbil na tla, do kopalnice sem se primajal in ob prižgani luči zgrozil pred ogledalom.

Razočaran sem, ampak ne zaradi Szeréne, ki jo začenjam ljubiti; razočarali so me sodelavci, ker niso hoteli razumeti, da moram spremljati njihovo delo.

Čutim utrujenost, zmanjšam hitrost in poiščem lokal na mirnem mestu, da se osvežim s kavo in kozarcem vina.

Enkrat se bom moral odločiti, koliko časa še zmorem biti za krmilom podjetja? Ali ostati in živeti s kolektivom ali sprejeti ponudbo ekonomsko poslovne fakultete in postati visokošolski učitelj za mednarodno trgovino, z izpiti, potovanji, izobraževanjem v tujini in z zagovorom doktorske disertacije. To je bila možnost, ki so mi jo ponudili nekoč ob kozarcu vina, drugič povsem resno, a sem odklonil, ker sem se komaj seznanil z nalogami predsednika družbe. Zelo verjetno po mandatu ne bom utrujal študentov, ampak se nameravam vriniti v diplomacijo. Počasi se izteka čas, ko so bile najpomembnejše politične reference, ampak ne po znanju, marveč po pljuvanju po prejšnjem sistemu, in prihaja obdobje, ko veleposlaništva iščejo sposobne gospodarske atašeje, če se seveda ne prigrebem na veleposlaniški stolček. Izobrazbo imam, nekaj jezikov govorim in morda se pokaže priložnost za veleposlaniško mesto v Sloveniji.

– Kaj želite, gospod? vpraša točajka, ki je slišala vprašanje, ni pa razumela besed, zato je mislila, da hočem še kaj naročiti.

– Hvala, sam s sabo se, kot kaže, pogovarjam. Oprostite!

Iz pogleda sem spoznal, da vidi v meni alkoholika, ki ne beži pred drugimi, ampak pred sabo.

Niti kava niti kozarec presenetljivo dobrega vina me nista uspela stabilizirati.

Počasi se je rojeval večer. Višje dele hiš je zaljšalo zahajajoče sonce. Kolikokrat sem šel na polje čakati, kdaj *pade* sonce za nepregledno ploščad zrele pšenice.

Vključil sem prenosni telefon in poklical Szeréno na mestno televizijo. Povedali so mi, da se je pred kakšno uro odpeljala. Zato sem poklical domov:

– Kje si, ves dan te iščem, rekel si, naj pridem v pisarno, od koder sva z Zsuzso povsod iskali, tebe nikjer, prenosni telefon pa nem.

Szeréna je kar poletela skozi vrata. Zdelo se mi je, da ima krila, ko se je postavila pred široko delovno mizo.

– Ne boš verjel?

– Ne, ne bom, če mi ne poveš, kaj naj bi verjel.

– Daj no, pokaži nekaj več radovednosti!

– Szeréna, padam pod mizo od radovednosti.

– Tudi lahko padeš pod mizo.

– Reci vendar, zdaj že res postajam radoveden.

– Ampak vem, da ne boš verjel.

– Dobro, verjel bom.

– Diplomirala sem.

– Ponoči v sanjah.

– Ne, pred dobro uro sem končala zagovor svoje diplome. Storila sem kot si svetoval. Poklicala sem profesorja in vprašala, zakaj me ne pokliče na zagovor diplome. In veš, kaj mi je rekel: *Zato se morate že vi potruditi*. In sem se res, telefonirala sem v dekanat, poslali so mi nekaj *paperjev* in, da skrajšam – tu sem, diplomirana umetnostna zgodovinarica.

– Kje ti naj čestitam s šampanjcem? Dominik mi je prinesel zlato radgonsko penino, ki sodi med odlične šampanjce. Zsuzsa bo prinesla kozarce, le prej moram čestitati, ampak samo, če sem prvi, drugače ne.

– Prvi boš, razen profesorja. Takoj po zagovoru sem se usedla v avto in pripeljala k tebi. Že ves teden sem se pripravljala, vendar si imel preveč skrbi, da bi opazil mojo živčnost in nemir.

Z dolgim, s čustvom ljubezni nasičenim poljubom sem čestital Szeréni, ki me je presenetila, ker ni stokala, kako mora študirati za diplomu, ni razkazovala živčnosti, vsaj toliko ne, da bi jo opazil, marveč se je zakopala v delo in uspešno končala visokošolski študij. Tu je bila nekoliko podobna Ányi, ki nikoli ni hotela govoriti o izpitihi za magisterij, bolj po naključju kot ne, sem jo peljal na medicinsko fakulteto, ko so ji izročili v modro usnje vezano diplomu. Tudi Ányi sem prvi čestital kot zdaj Szeréni.

– Szeréna je diplomirala, Zsuzsa, popij z nama kozarec zlate penine! povabim k mini slovesnosti še tajnico, s katero se že nekaj časa tikava; prinesla je ohlajen šampanjec in dva kozarca.

– Zelo rada in seveda, čestitam! se je sproščeno pridružila Zsuzsa in me nehote izdala Szeréni: – Tudi doktorska disertacija je že na Dunaju, zato bomo kmalu nazdravili zaključku študija za tvoj visok znanstveni naziv.

– Zdaj smo pa tam. Po tihem si ob delu pripravljaval doktorat, meni vskozi govoril, da imaš pretirano dosti dela, da zagovor mora počakati, se nepričljivo jezi Szeréna.

– Sem kaj preveč povedala? zardi Zsuzsa.

Szeréna se mi je predajala z nežno ženskostjo.

Malo je manjkalo, da nisem zagovarjal doktorata na Dunaju tako mimogrede hkrati s službenim obiskom v Železnem. Iz ekonomskega inštituta sem dobil obvestilo, da bom imel v sredo ob desetih dopoldne zagovor, za isti dan popoldne sem bil dogovorjen na gradiščanskem vinogradniško vinarskem inštitutu. Časa za oboje je bilo dovolj teoretično, zaradi nepredvidljivosti v prometu nisem hotel tvegati, zato sem pogovor preložil na naslednji dopol-

dan. Direktor mi je bil celo hvaležen, ker je moral v sredo prav tako na Dunaj, vendar ni prvi klical in predlagal spremembe, ker je to že enkrat storil in mu je bilo nerodno, kot je rekel.

– Jaz bom ta čas hodila in si ogledovala izložbe na Kärtner Strasse in ulicah v neposredni bližini, ko se boš potil pred komisijo, po zagovoru te povabim na kosilo v kitajsko restavracijo; deset, petnajst minut vstran od hotela Bristoll, je Szerénin predlog praktičen, ko se pripeljeva do Inštituta mednarodnih ekonomskih znanosti.

Zgolj po naključju je moj zagovor doktorskega dela tako blizu Szerénini diplomi. Vem, kako neumno je ta hip razmišljati o čemerkoli drugem kot se osredotočiti na predvidljiva vprašanja in odgovore predsednika in članov komisije. Napisal sem zelo obsežno razpravo, podprto z literaturo predvsem iz angleškega, nemškega in slovenskega jezikovnega področja, medtem ko domačih avtorjev skorajda ne navajam. Delo, ki ima preprost naslov *Kaj čaka madžarsko kmetijstvo v Evropski zvezi*, izhaja iz teze, da bodo pogoji gospodarjenja zelo trdi za vse, ne samo za države, ki se bodo priključile sedanjim članicam, zato bomo prisiljeni iskati alternativne možnosti, vključno z novimi, velikimi trgi, kot je recimo Kitajski, na katerega Evropa pozablja.

– Vidim, ni mi treba reči. Kar na nosu ti piše, kako si blestel in postal doktor znanosti na dunajski univerzi, mi Szeréna zaustavi pot, ko z dolgimi koraki hitim proti lokalu, kjer sva dogovorjena za kavo. – No, povej nekaj podrobnosti, kako je bilo, je še radovedna.

– Prvo, kar je enemu izmed članov, ki je govoril nemščino z madžarskim naglasom, zbudilo pozornost, je našeta literatura, kjer je samo toliko madžarske, da ni mogel reči, da je sploh ni. Ko sem pojasnil, da se madžarski kmetijski strokovnjaki in avtorji, ki pišejo o kmetijstvu in Evropski zvezi, ne lotevajo problema s pravega izhodišča, je seveda vrtal, kaj s tem mislim. Moj odgovor, ki ne velja samo za kmetijstvo, je, da mora celotno gospodarstvo doseči čim višjo razvojno raven, oplemeniteno z domačim raziskovalnim delom, kot počnemo na našem posestvu pri selekciji in vzgoji novih sort pšenice. *Prodal* sem mu svojo standardno tezo, da uspešne vzamejo povsod, manj uspešne ali slabe pa le iz politično taktičnih razlogov. Zadovoljna?

– Zadovoljna in še kanček zraven.

Pogovor z ministrom za znanost in tehnologijo doktorjem Tódorjem Szigethyjem je bil dolg, zanimiv, mučen in celo prijateljski. Kako označiti besede *dolg, zanimiv, mučen*, seveda ni težko, s katerim *vožem* privezati zraven besedo *prijateljski*, je nekoliko bolj zapleteno dejanje; znanost v obliki kratkega eseja. Po treh urah in še nekaj pogovora, med katerim Zsuzsa ni smela

niti enkrat zmotiti, dovolil sem le, da je sproti prinašala kavo in sokove, na koncu pa še viski, sva se razšla, ne da bi se karkoli konkretnega dogovorila.

Tódor ima najvišji znanstveni naslov, vendar je zdaj politik, nato steče voda po Donavi do Vojvodine, in šele tedaj postane strokovnjak za svoje področje. V ustih imam trpek občutek, da je pozabil biti in ostati človek. Vem, kako sem se moral često odreči *človeku*, če sem želel, predvsem pa moral izpeljati določen projekt. Po dejanju me je nekaj dni grizlo, včasih je *mora* trajala mesec ali dva, nato so jo spodnesle druge, manjše ali večje odločitve. Pozkušam razumeti Tódorja, ki je prišel na neuradni obisk, vendar kot odposlanec ali prvi mož ministrstva za znanost in tehnologijo, administrativne združbe, ki je morala pograbit, ohraniti in razviti vse, kar je bilo v prid državi in njeni politiki.

– Če bi minister ravnal drugače, kaj misliš, kako dolgo bi bil na tem mestu? Lahko kar odgovorim, toliko časa, dokler ne bi državni sekretar iz njegovega resorja ugotovil, kaj počne minister, poizkuša Szerena postaviti v politični kontekst doktorja Tódorja. – Kolikor vem, so v ministrstvih na nižjih ravneh, začeni z državnimi sekretarji, ljudje iz različnih parlamentarnih in celo iz opozicijskih strank. Zamisli si, da ima tvoj znanec ali kolega s fakultete v svojem ministrstvu nekoga iz stranke malih podjetnikov, ki bo izvohal, da se minister iz sentimentalnih razlogov odreka konkretnim rezultatom genskega inženiringa.

– Ostajam pri možnosti, da se bodo začela pšenična zrna na potenco večati in postajati težja, bili pa debelejšje in višje.

– Potem bo drugače, tedaj boš najprej *pokasiral* ti, nato pa razvojno raziskovalno središče. Tako rada bi svetovala in pomagala, vendar sem na osnovi logike povedala, kako vidim zadevo.

– In kar je najbolj zaskrbljujoče, Szeréna, je, da imaš skoraj v vsem prav.

– Kaj boš storil?

– Verjameš lahko, Szeréna, da bom res poizkusil ravnati, kot želiš in svetuješ. Zato si bom vzel nekaj prostih dni in čimveč časa preživel s tabo v najini kmečki domačiji. Zdaj je že urejena tudi pristava, potrebna bo prva košnja in greva se lahko neprisiljeno kmetovanje.

Szeréna se mi je predajala s tisto nežno ženskostjo, ko je drhtel sleherni delček njenega telesa. Drhtel je celo zrak okoli najinih besed.

Nocoj sem se vnovič zaljubil v Szerénin beli, nežni, vitki vrat, ki so ga bolj in bolj zakrivali svetli, bujni, čudoviti lasje. Čeprav je še nisem videl, kako si naredi pričesko, je bila zmeraj tako sproščeno urejena, kot da se ukvarja samo s tem, da ima na licu prav toliko ličila, kakor najbolj ustreza njeni

koži in barvi. Nisem ji povedal, kako naj naliči in uredi oči, toda zmeraj se je potrudila, da je delovala tako naravno in preprosto, kot bi se umivala samo v studenčnici.

V tem, samo najinem svetu Szerénine ali moje spalnice, sem si obnavljal življenje. Ko sem pripovedoval o tem, se je sproščeno smejala in me privabila vnovič v svoj svet. Tudi tedaj, ko me je preganjal občutek, da sem zavrt v veliko črno kroglo, ki se kot ogromna kepa snega vali navzdol po pobočju hriba, nastaja vse večja in večja, in se skotali čez rob in pade v *nič drugih svetov* ...

Nekaj majskih dni sva nameravala s Szeréno preživeti nekje, kjer še ni sva bila, zato sva se odločila za Grčijo, vendar ne kar tako, ampak z avtomobilom. Zahtevnost take poti hočeva zmanjšati s potovanjem brez natančno določenega cilja, po principu, da se ustaviva v Novem Sadu, če ne bo proste sobe v hotelu, se odpeljeva do Beograda ali še naprej, ali v najslabšem primeru prenočiva v avtomobilu.

– Tudi če do Grčije ne prideva, bo potovanje zanimivo, je navdušena Szeréna, ko se pogovarjava o desetih prostih dneh.

– Moje drobno presenečenje je majhna, kakovostna digitalna kamera, s katero lahko snemava sliko in ton podnevi in v precejšnjem mraku. Ne za televizijo, ampak za spomin najinim potomcem, prihajam k Szeréni s prese-
nečenjem.

– Storil si natančno to, kar sem želela. Imam te na sumu, da občasno bereš moje misli. Razlika je v tem, ker jaz računam z reportažo po državah nekdanje Jugoslavije, ti pa misliš samo na naju.

– Res, v tem primeru, ko se odpravljava na desetdnevno potovanje, ko bi se naj pripeljala do grškega morja, sem bil toliko predrzen, da na tvoje novinarstvo nisem pomislil. Nekje v podzavesti mi je rahlo šumelo o kakšni tvoji potopisni reportaži, ampak do bobnenja ni prišlo, verjemi.

– Morda si kdaj slišal, da novinar ni več novinar, ko je mrtev?

– Szeréna, ti nisi novinar, ti si novinarka, čeprav naš jezik ne loči spolov, ampak prepričal sem se, kako zelo si ženska.

– Oprosti, vidim, da te resne zadeve ne zanimajo.

– Oprosim, ker je res. Zanima me najinih deset dni, v rezervi jih imam še nekaj, da družba *Érd – Plavica* ne odplava po Donavi, če se vrneva namesto po načrtovanem času kakšen teden pozneje.

– Kot nekakšno poročno potovanje, doda Szeréna, vendar ji v očeh vidim nekaj nagajivega, zato jo moram imeti rad, biti njen tudi ta hip.

Po petnajstih dneh sva se s Szeréno vmila utrujena od potovanja in številnih, zelo prijetnih vtisov. V desetih dneh najin načrt res ni bil uresničljiv, v dveh tednih sva prepotovala dosti, celo preveč. Szeréna je uničila, tako sem ji govoril, več deset kaset in na trak zapisala podobo in besede krajev, kjer sva se vozila, pešačila in se zadrževala. Ne vem, kako je izvedela, denimo, za črnogorski Lovčen in Sveti Štefan. Ker sva vožnjo delila, je na Lovčen vozila Szeréna in me kar nekajkrat tako prestrašila, da bi najraje izskočil iz avtomobila. Na poti navzdol sem zelo pazil, vendar mi je kar nekajkrat zelo spretno odigrala nevarnost in zagrozila, da bo na prvem izogibalšču izstopila.

Szeréni sem nekoč pripovedoval o Ohridu, mestu na jugu Makedonije. Ob prestopu meje se ni mogla spomniti imena mesta, rekla je, da se peljeva tja, kjer imajo neke bisere. Po pojasnilu, da to niso neki ampak ohridski biseri, je bilo že odločeno, da se peljeva v to smer. Zdi se mi, da se ni nikjer na celi poti s snemanjem tako potrudila, kot na Ohridu in v okolici. Najbolj so jo privlačile ozke, s kamnom tlakovane ulice in stara arhitektura z značilnimi balkoni na hišah. In prodajalnice ohridskih biserov.

* * *

Vsakanje skrbi pri vodenju družbe so se nekoliko umirile. Vedel sem, da gre za zatišje, ne sicer po frazi *zatišje pred viharjem*, ampak nečim neznanim ali preveč znanim. Čakam na odgovor ministrstva za znanost in tehnologijo in medtem zlasti v tujem tisku prebiram razprave o genskem inženiringu. Dominik je vedel, za kaj se zanimam, zato mi je pošiljal vse, kar so pisali v Sloveniji. Na zadnje mi je po faksu poslal vznemirljiv tekst *Človek človeku klon*, v katerem je poudarek na dvoičnosti in sprenevedanjih, povezanih z napovedjo kloniranja človeka: »Z ideološkega stališča, na katerem temelji takšna morala, razumljivo, kajti tudi bogu – naj ima to ali ono ime – je dogajanje potem, ko je ustvaril človeka, v celoti ušlo iz rok. Iz neznanega azila ga je resda pozneje večkrat poskušal preusmeriti z odrešeniki, a zaman.« Hkrati je avtor prepričan, da ni verjetno, »da bi zmožel nadzorovati tipsko oziroma industrijsko reprodukcijo samega sebe«, ker tudi doslej ni mogel preprečevati takšnih ali drugačnih stranskih učinkov posameznih velikih izumov od kuhinjskega noža do računalnika. Ali kot pravi verni metodist Seed – to je tisti, ki je prvi javno napovedal kloniranje človeka – »Bog je hotel, da bi človek z njim postal Eno. Kloniranje je prvi resen korak v tej smeri.«

Čakanje na ministrov odgovor me vznemiri zmeraj, ko preberem kaj o genskem inženiringu. Mika me, da bi kar takoj doktorju Árpadu naročil, naj uniči vse, do česar lahko pride in je povezano z našimi pšenicami. Iz računalniških sistemov naj izbriše ves potek nastajanja teh pšenic, vse lanske podatke ob pospravi, z eno besedo, naj s tega sveta zbriše vse dostopno. Pre-

pričan sem, da ima genetik Kálman večino podatkov tudi v svojem zasebnem računalniku, vendar je to nemara za nadaljevanje poizkusov in proučevanje rasti premalo. Vem, da ima tudi večje število teh pšenice, ki jih lahko poseje v naravno ali umetno okolje in spremlja, kaj se bo zgodilo. Če nima podatkov in pšenice, potem ni tako z energijo nabit genetik, kot sem še vedno prepričan, da je.

* * *

Turobno jutro, čeprav so minili prvi junijski dnevi in zopet lahko z zadovoljstvom gledam, kako bogat bo pridelek pšenice.

Nemara je bilo jutro mrko zato, ker je morala Szeréna vstati zgodaj zaradi odhoda na snemanje v manjša naselja pri Györu in Sopronu. Slovo je bilo daljše kot običajno in voznica, Szerénina snemalka, je kar nekajkrat zahupala, ker se ji je zdelo čakanje predolgo. – Do sredine popoldneva se vrnem in takoj pridem k tebi, mi je še utegnila reči, preden je stekla po stopnicah proti avtomobilu.

Čudno se počutim, ker sem ostal sam v hiši, ker Szeréninih staršev ni, pa tudi za njenega brata nisem slišal, kje potuje ali ustvarja. Sinoči sva se s Szeréno pogovarjala o samoti v tako veliki hiši in razglabljala, kakšni bodo občutki, ko se preseliva v kmečko hišo. Dogovorila sva se, da pojdeva jeseni živeti na kmetijo, obdrživa moje stanovanje kot vmesno postajo, če bo potrebna, za stalno pa se naseliva na vasi.

Kmetija je urejena, da bolje ne more biti. Vsi, ki so sodelovali pri njenem obnavljanju, so se potrudili do najvišje stopnje in poleg tehnične dovršenosti uspeli ohraniti patino preteklosti in domačnosti.

Najino hišo sva čutila okoli sebe, pod sabo in nad njo, zaznavala sva jo v sebi, o njej sva se pogovarjala kot o bitju, kamor se peljeva, kjer ostaneva, in tako je bilo tudi slovo z dvorišča, imela sva občutek, da se ne ločujeva, ne odhajava od mrtve materije, kupa najrazličnejših materialov, sicer logično povezanih in urejenih, ampak da zapuščava nekaj živega, kar se poslavlja tudi od naju, čeprav tega nihče razen naju ne more slišati, predvsem pa začutiti nekje globoko v sebi, v svoji bfti.

Mnogo del okoli hiše sva opravila sama, Szeréna tista lažja, čeprav kljub svoji nežnosti ni nikoli pokazala, da česa ne zmore, medtem ko sta v moje roke sodila kosilnica in kosa. Szeréna ni mogla verjeti, da znam nabrusiti koso in tako gladko pokositi travo, da jo je videti lepše kot tisti, z motorno kosilnico pokošen del na dvorišču. Tedaj sem običajno pripovedoval, kako zgodaj sva vstajala z očetom in odhajala še v temi na travnik, da sva končala s košnjo okoli osme, devete ure, še pred začetkom največje poletne vročine. Nikoli nisem pozabil reči, kako težko sem čakal, kdaj se bo po poti med travniki prikazala mama z velikim cekarjem, v katerem je prinašala bogat zajtrk. Pre-

pričan sem bil, da mama streže najslastnejši zajtrk na svetu, nekaj deset let pozneje pa sem spoznal, da je bilo razkošje zgolj plod moje mladostne domišljije.

* * *

Živim nezanimiv, neizrazit dopoldan. Še telefon se oglašča redkeje kot običajno. Pokliče me Dominik in vpraša, če velja povabilo na kmetijo, kjer želita z Damjano, mano in Szeréno preživeti del dopusta. Posloviva se zadovoljna v spoznanju, da nas čaka nekaj prijetnih dni v prijaznem okolju, kjer sva s Szeréno že *prava* sovaščana.

Okoli opoldneva me pokliče Szeréna in se pohvali, da je z delom končala in se s snemalko Ilono že peljeta proti Érd.

Na neuglednem listu, ki ga je prinesla tajnica, je bilo sporočilo Ministrstva za znanost in tehnologijo s podpisom neznanega državnega sekretarja, znanec minister, se niti ni toliko potrudil, da bi sporočilo podpisal sam.

Pisalo je: – *Spoštovani gospod ... Po tem, ko smo proučili vse vidike in možnosti, ki jih lahko pridobi naša država z nadaljevanjem poizkusov v genskem inženiringu pri selekciji novih sort pšenice, vam sporočamo naše stališče, ki je, da morate nadaljevati z raziskovalnim delom tudi pri tistih sortah, za katere menite, da so na sedanji stopnji razvoja pokazale dvomljive rezultate oziroma odklone.*

Razumeti morate, da si naša država na vseh področjih prizadeva dohitevi razvito Evropo, v katero se vključujemo, genetika pa je ena izmed dejavnosti, ki bodo imele odločujoč vpliv na razvoj v naslednjih desetih, petnajstih letih. Ponosni smo na vaše rezultate in vam pri delu želimo mnogo uspehov. V bodoče se bomo potrudili, da se bomo sproti seznanjali z vašimi rezultati. Sprejmite pozdrave od državnega sekretarja Tamása Ácsa.

Budimpešta, junij 1997.

* * *

ÉRD, 9. junij. Po poročilu državne televizije v osrednji večerni informativni oddaji *Híradó* povzemamo, da je na posestvu »Érd – Plavica«, v neposredni bližini Donave, strmoglavil helikopter, ki ga je pilotiral doktor Sebestyén Lindner. Agencija MTI nam do zaključka redakcije ni uspela sporočiti, kaj je s ponesrečenim predsednikom največje kmetijske družbe v državi, če je bil še kdo v helikopterju in kaj je povzročilo nesrečo.

Nenavadno hitro je bila ob zrušenem helikopterju ekipa MTV z novinarko Szeréno Szánto. Neuradno je naš dopisnik izvedel, da sta bila novinarka Szeréna Szánto in dr. Sebestyén Lindner zaročena in bi se naj te dni poročila.

Podrobneje bomo o nesreči in vzrokih zanjo poročali v jutrišnji številki *Népszabadsága*. (Ur.)